

„Szerényen kell élni!” - Narratívák egy nyáregyházi római katolikus pap szolgálatáról

jelige: templom2013

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	3
2. Nyáregyháza rövid bemutatása	8
2.1. Egyházak Nyáregyházán.....	10
3. Pál atya élettörténete	12
3.1. Pál atya világi élete (1924-1960).....	12
3.1.1. Gyermekkora.....	12
3.1.2. Sorsfordulók az élettörténetében.....	14
3.1.3. Pál atya megtérése.....	17
4. A szeminárium mint liminalitás (1960-1965)	19
5. Pál atya papi élete Nyáregyházán (1971-2011).....	21
5.1. Közösségteremtés, oktatás.....	23
5.2. Vallási tevékenység	29
6. Összefoglalás.....	33
7. Felhasznált irodalom	35

1. Bevezetés

Az egyén és lokális társadalom viszonya a 20. század eleje óta foglalkoztatja a néprajztudomány képviselőit.¹ Közhelyszámba mehet az a kijelentés, hogy egy adott településen belül bizonyos emberek (tevékenységük, státuszuk, karizmájuk stb. kapcsán) kiemelkednek a többiek közül és a helyi kommunikációs rendszerben is nagyobb szerepet kapnak. A pap személye különösen ilyen lehet, hiszen ő az aki, a legfőbb irányítója a lokális vallásos élet szerveződésének és alakulásának.

Bartha Elek a következőket írja erről: „A közösségeken belül évszázadokon át működtek a hitélet helyi specialistái. A pap hivatásának gyakorlásához nemcsak a vallási élettel közvetlenül összefüggő dolgok tartoztak, de a legtöbb helyen a hívek szellemi vezetője, lelki életének gondozója, ügyes-bajos dolgainak intézése során segítője, az erkölcs legfőbb számon kérője is volt egy személyben.”²

Dolgozatomban V. Nagy Pál római katolikus pap élettörténetét és negyven éves (1971-2011) lelki szolgálatát vizsgálom meg Nyáregyházán az ő saját és a helyi lakosok narratíváin keresztül.³ Feltevésem szerint a pap személye hatással van a lokális vallásgyakorlás formáira és tartalmára egyaránt. Az egyházi előírások alapvetően meghatározzák a pap tevékenységi körét, azonban ennek vannak egyéni, szubjektív döntéstől függő szegmensei is. Bizonyos társadalmi gyakorlatok megújulhatnak, keletkezhetnek vagy éppen elszorvadhatnak és háttérbe szorulhatnak. Hipotézisem része még, hogy Pál atya negyven éves szolgálata nyomot hagyott a hívő, és a nem hívő helyi lakosok kommunikatív emlékezetében.⁴ Pál atya személyiségének és tevékenységének vizsgálatát az is indokolja, hogy több, a nyáregyházi társadalom szempontjából is kiemelkedő esemény köthető a nevéhez: az új római katolikus templom felépítése a településen és ezáltal a díszpolgári cím elnyerése 2011-ben.

¹ „A személyiség, az egyéniség (...) tevékenységének, szerepének megfigyelése századunk eleje óta a néprajztudomány előterében áll.” (Gunda 1998:14.)

² <http://mek.oszk.hu/05100/05164/05164.pdf> 2012.10.03.

³ „A narratív kutatás a különböző narratív anyagokat, a történeteket, vagy a más formában gyűjtött szövegeket (...) elemzi (...) a kutatómunka során. Ezek a textusok képezhetik a kutatás tárgyát, vagy módszerként is szolgálhatnak egyéb tudományos problémák elemzéséhez.” (Lajos 2011:49.) Jelen dolgozatban az utóbbi érvényesül.

⁴ Jan Assmann kétféle típusú emlékezésformát különböztet el: az egyik típus a kulturális emlékezet, a másik pedig a kommunikatív emlékezet. Míg a kulturális emlékezet időszerkezetét tekintve visszanyúl a mitikus ősidőkhöz, nagyfokú megformáltság jellemzi és a hagyomány szakosodott hordozói jelenítik meg, addig a kommunikatív emlékezet informális, 80-100 évre nyúlik vissza, hordozói pedig a kortárs emlékezetközösség. (Assmann 1999:29-87.)

Célkitűzésem megérteni és elemezni Pál atya helyét és szerepét a lokális társadalomban, illetve feltérképezni azt, hogy az emlékezés által hogyan „kel életre” egy személyiség saját maga és mások elbeszélésében.⁵ Továbbá célom megvizsgálni azt, hogy milyen történeteken keresztül rögződik az ő szolgálata, milyen kontextusokban beszélnek róla a lokális társadalomban, hiszen „a történeteket kreáló és őrző, a történetek által viselkedő és irányított ember, a homo narrans történetei (...) megkerülhetetlenül benne vannak a világban.”⁶ Pál atya szolgálatának hatása és a lokális társadalomban betöltött szerepének megértése érdekében eszközként használok fel az ő élettörténetét és a nyáregyházi lakosokkal készült interjúkat. Az élettörténet nem a tipikus papi életpályát jeleníti meg, hiszen Pál atya negyven éven keresztül „világi” életet élt.

A vizsgálódásomban az émikus nézőpontot alkalmazom, az értelmezésben és az elemzés során Pál atya és a helyiek perspektívája lesz a döntő. Mivel kutatásomban elsősorban a különböző narratívák megjelenítésével és összevetésével foglalkozom, így a felhasznált irodalomban leginkább a narratívakutatás szakirodalma jelenik meg. De ezenkívül igénybe vettem az élettörténeti módszer eddigi eredményeit, valamint a vallási néprajz területéről az egyházi vezető és vallási közösség viszonyára vonatkozó irodalmat is.

Pál atya élettörténetét saját értelmezése szerint két nagyobb részre lehet osztani: az egyik a világi élete, mely születésétől egészen a papi szeminárium elkezdéséig határozható meg (1924-1959), a második az egyházi élete, mely a felszentelésétől egészen napjainkig tart (1965-2011). Pál atya életében a világi és az egyházi élet közötti szimbolikus határátlépés nem ment teljesen gondtalanul. A liminális szakasz⁷ a világi és egyházi élete között több évig is elhúzódott, a világi élettől való teljes elszakadás nehezebb erőfeszítés eredménye volt. A szemináriumba való bekerülés ideje az, amikor már sem ide, sem oda nem tartozik, már mindkét életvezetéshez ragaszkodik, de egyikhez sem kizárólagosan. Azaz; „egy olyan kulturális területen halad át, amely alig vagy egyáltalán nem emlékeztet a múltbéli vagy az eljövendő állapotra.”⁸ Ez az ő szempontjából azért lényeges, mert itt törik meg a két markánsan eltérő életvezetés.

⁵A későbbiekben az idézőjel és a dőlt betű használata jelenti az interjúalanytól vett idézetet, a csak idézőjel használata pedig a szakirodalomból vett idézetet.

⁶Keszeg 2002:6.

⁷Victor Turner az Arnold Van Gennep-től ismert átmeneti rítusoknak három fázisát nevezi meg: elkülönítés, határszakasz (liminalitás) és beilleszkedés. Az elkülönítés szakasza azt jelenti, hogy az egyén (vagy csoport) elmozdult a társadalmi szerkezetben korábban elfoglalt állandó helyéről, a liminális periódusban az egyénnek nincs egyértelmű státusza, majd az utolsó, harmadik fázisban az egyén újra egy viszonylag stabil állapotba kerül. (Turner 2002:107-145.)

⁸Turner 2002:107.

Pál atya tevékenységének különböző dimenziói vannak, melyeket a vizsgálódásom szempontjából érdemesnek tartottam szétválasztani és a későbbiekben ezek segítségével elemzem az ő nyáregyházi szolgálatát: 1. közösségteremtés, oktatás, 2. vallási tevékenység, 3. kulturális tevékenység, 4. sport.⁹

A vizsgálathoz 2012 nyarán és őszén készítettem el a többlépcsős életútinterjút a plébános úrral. Az alapkoncepció szerint először arra kértem, hogy mesélje el nekem az életét. Ezután a kimaradt, de kutatásom szempontjából döntő fontosságú témakörökre rákérdeztem. Ezek az ő esetében többnyire a világi életéhez kapcsolható témák voltak: gyermek és ifjúkora, történelmi sorsfordulók stb. Az interjúkon kívül Pál atya helyenként személyes, de legtöbbször hivatalos bejegyzéseit is megvizsgáltam a Historia Domusban. Ezeket minden esetben a lábjegyzetben jelzem. A Historia Domusban talált információk beépítését a szövegembe, azért tartom fontosnak, hiszen a különböző, esetlegesen ütköző narratívák mélyebb megértését szolgálja.

Az interjúkat a nyáregyházi plébánián rögzítettem, Pál atya szobájában vagy a sekrestyében. Saját magát kevés beszédűnek tartja, de az interjúszituációkban ez nem mutatkozott meg. Ahogyan ő is fogalmazott: „*Én nem tudok sokat beszélni. Most beszélek mert kérdezel, meg már van mögöttem egy élmény, egy élet (nevet), arról beszélek...*”

Pál atya élete az elbeszélhetőségnek köszönhetően válik élettörténeté. Az élettörténet koncepciója Niedermüller Péter szerint azt jelenti, hogy „az individuum mint egy összefüggő történetet tekint saját életpályáját; ezt egy meghatározott pontról szemlélve mint jelentésteli események sorozatát rekonstruálni, majd mint ilyet elmesélni képes.”¹⁰ Kutatásom során nem hagyhatom figyelmen kívül azt a tény, hogy az élettörténet elmesélése mesterséges szituáció terméke valamint, hogy a kutató és az elbeszélő egyaránt alakítja ennek a történetnek az alakulását. Így Pál atya és a hívek elbeszéléseiben sem törekedhetem az objektivitás megragadására, a hangsúlyt a nyelv által megteremtett szubjektivitásra¹¹ helyezem.

Pál atyán kívül kiválasztottam kilenc olyan hívőt, aki az ő szolgálatának eleje óta (azaz legalább 1971 óta) Nyáregyházán él, legalább harminc éve aktív vallásgyakorló¹² és valamilyen egyházi tisztséget viselt (vagy visel): például Rózsafüzér Társulat tag,

⁹ A 3. és 4. pontról jelen dolgozatban a terjedelmi korlátok miatt nem írok.

¹⁰ Niedermüller 1988:381.

¹¹ Az 1990-es évek első felében, a filozófiában és irodalomtudományban, majd a társadalomtudományokban is beállt „nyelvi fordulatra” utalok. Ez a fordulat azt mondja ki, hogy többé nem úgy tekinthetünk az igazságra mint eleve létező állapotra, melyet a nyelv mint semleges médium kifejez. A nyelvet inkább olyan eszközként tételezi, „amellyel megteremthetjük és kifejezhetjük szubjektivitásunkat.” (Carver 2004:144.)

¹² A továbbiakban ezen a következőket értem: vasárnapi (és hétköznapi) templomlátogatás, napi rendszerességgel imádkozás otthon, valamilyen vallásos társulatban való tagság, zarándokutakra járás.

egyháztanács elnök stb. volt. Ezenkívül megkérdeztem néhány nem templomba járó helyi lakost, valamint a jelenlegi katolikus és református lelkipásztort is. Tettem ezt annak érdekében, hogy Pál atya tevékenységét el tudjam helyezni a nyáregyházi lokális társadalomban. Velük készítettem félig strukturált interjúkat, amelynek száma a későbbiekben bővíthető.

A megkérdezett hívek csoportját három részre osztottam fel, mivel közöttük lényeges különbségek adódnak Pál atyához való jelenlegi viszonyukban és a személyéhez fűzött elbeszélésekben. Egyrészt vannak azok a hívek, akik a mai napig ragaszkodnak Pál atyához. Ez azt jelenti, hogy hozzá járnak szentmisére, gyónni és a mindennapi gyakorlataikban is jelen van az ő tanítása, de ezzel párhuzamosan a faluban 2011-től szolgáló új atyához is járnak istentiszteletre.¹³

A második csoportba olyan embereket sorolhatunk, akik istentiszteletre járnak az új atyához, Pál atyához azonban szentmisére már nem. A megkérdezettek harmadik csoportjába tartoznak azok a helyi lakosok, akik nem vallásgyakorlók, de mégis ismerik őt és Nyáregyházán éltek a szolgálata alatt.¹⁴

Edward M. Bruner szerint „etnográfus és adatközlő közösen birtokolja ugyanazon narratívákat” és azok (...) „egymással konspirálnak egy dialektikus és szimbolikus folyamatban.”¹⁵ Ez különösen igaz lehet rám nézve, hiszen helyi lakosként ismerem a történetek kontextusát, „pragmatikai rácsát”¹⁶, a megkérdezett személyekkel azonos kulturális környezetben mozgok. Az interjúszituációkban emiatt az adatközlők több esetben próbáltak bekapcsolni engem is a beszélgetésbe (pl. Ugye így van? Neked erről mi a véleményed? stb.)

Ezzel kapcsolatban érdemes szót ejtenem saját reflexióimról is a terepen, mivel így minden esetben különösen figyelnem kellett arra, hogy a lehető legtudatosabban legyek képes eltávolítani magam a helyi jelentésektől és előzetes kulturális ismereteimtől. A helyzetem tehát kettős képet mutat. Egyrészt a kulturális távolságot kellett megteremtenem, másrészt a lokális társadalom tagjai maguk közül valónak tekintettek engem. Az interjúalanyokkal való sokszor személyes, korábbi kapcsolatnak köszönhetően, szívesen beszéltek nekem az életük bizalmasabb információkat tartalmazó eseményeiről is. A kutatásom iránt a későbbiekben is érdeklődést tanúsítottak.

¹³ Az új katolikus atya a településen „csak” istentiszteletet celebrálhat, nős diakónus pozíciója miatt.

¹⁴ A jelenlegi református és katolikus lelkipásztort nem tartom szükségesnek külön csoportban említeni.

¹⁵ Bruner 1999:190.

¹⁶ A „pragmatikai rács” az élettörténetek születési és újrászületési helyeit, módozatait tartalmazza. Biró A. Zoltán szerint nem célszerű teljesen kívülállónak foglalkozni az élettörténetek vizsgálatával, szükséges ismerni az ezeket létrehozó kommunikációs szöveget. (Biró A. 1996:240.)

Az élettörténet nem kizárólag a megkérdezett személy egyéni elbeszélése, hiszen annak tartalmára hatást gyakorol „az a kisebb-nagyobb network, (...) regionális társadalom, amelyhez a beszélő személy tartozik.”¹⁷ Tehát Pál atya elbeszélésében a mélyréteg nemcsak a történetiség, hanem a lokális társadalomban kialakult viszonyrendszereinek vizsgálatával olvasható ki. Pál atya élettörténete értelmezhető megtéréstörténetként, ahol a világi életben az anyagi és testi jólét később élesen szemben áll a papi életében tapasztalt lelki jóléttel és megelégedettséggel.

A következőekben fontosnak tartom áttekinteni a település és a különböző egyházak rövid történetét, hiszen Pál atya szolgálatának megértéséhez nélkülözhetetlen ezeknek bemutatása.

¹⁷ Biró A. 1996: 240.

2. Nyáregyháza rövid bemutatása

A vizsgált község, Nyáregyháza a Monori kistérség déli részén, a Duna–Tisza közí homokhátság északi vidékén helyezkedik el. Budapesttől 40 km-re található. A település két része: Alsó- és Felsőnyáregyháza. Felsőnyáregyházához még további településrészek is tartoznak: Károlyitelep, Kossuthtelep, Szentimretelep.

Az 1300-as évektől a Nyáry családnak jelentős birtoka volt itt. A községről az első írásos adat 1411-ből származik, Zsigmond király egyik oklevelében említi „Nyareghaz” néven. A török hódoltság alatt 20-30 jobbágycsalád élt és dolgozott a nemesi birtokon, főleg növénytermesztéssel (búza, kender, len stb.), állattenyésztéssel (sertés, juh), méhészkedéssel és borászattal foglalkoztak. Nyáregyháza községgé szerveződése az 1800-as évek közepére tehető¹⁸, amikor 604 fős volt a lakossága. A 19. század első felétől jelentőssé vált az erdőtelepítések miatt az erdészet, emellett az állattartás, kertészet és gyümölcsstermesztés is fontos szerepet játszott a helyiek megélhetésében.

Az ipari tevékenység a 19. században leginkább a beüzemelt pilisi vasútvonalnak (1847-ben indult meg a forgalom a Szolnok- Cegléd- Budapest vasútvonalon) köszönhetően erősödött meg. A településen az 1950-es évekig, a TSZ-esítés koráig magas volt a földművelésből élők aránya. A második világháború előtt csak néhány ember járt ki dolgozni a faluból, volt olyan, aki biciklivel jutott el Budapestre.¹⁹ Az 1944-es földosztás során 3593 kh 1413 öl földet osztottak ki 558 igénylő között. A kiosztott földek új gazdái nem sokáig folytathattak egyéni gazdálkodást, mivel az 1950 májusában beindított kényszerű szövetkezetesítés véget vetett ennek.²⁰

A faluban két termelőszövetkezet alakult: Felsőnyáregyházán és Alsónyáregyházán egy-egy. A lakosság bizonyos része ezekben dolgozott, nagyobb része azonban naponta ingázott a fővárosba és az ottani gyárakban talált munkát magának. A több száz munkást szállító rendszeres buszjárat Pilis vasútállomásra 1958 szeptemberében indult meg, mely megkímélte az embereket a napi 4 kilométeres gyaloglástól.

Látható, hogy Nyáregyházán is döntően át kellett alakítani az emberek életstratégiáit a szocialista hatalomátvétel után: a nagy többség elhagyta a mezőgazdaságot és különféle ipari munkákat vállalt. Az ingázás a szocializmus alatt nemcsak a férfi, de a női lakosságot is

¹⁸ http://www.nyaregyhaza.hu/index.php?option=com_google_maps&Itemid=82&fontstyle=f-smaller
2012.10.03.

¹⁹ 50 éves férfitől kapott információ.

²⁰ Bába 1989:118.

aktívan érintette: a környező gyárak megélhetést biztosítottak számukra és így önálló keresethez is jutottak. 1948-ban készült el Nyáregyháza villamosítása.

Napjainkban a munkaképes lakosság körülbelül 75%-a (teljes lakosságszám: 3950 fő) vagyis 2962 fő ingázik a fővárosba vagy a környező kisebb városokba. Megállapítható, hogy a vizsgált időszakban, azaz 1971 és 2011 között, Nyáregyházán nagyfokú a társadalmi (földművesből munkás) és földrajzi mobilitás (ingázás Nyáregyháza és Budapest között). A főváros közelsége meghatározó a település lakóinak életében. Nemcsak a munkavállalók nagy százaléka jár be nap mint nap, de a fiatalok jelentős része is Budapesten tanul tovább a középiskolákban, illetve a felsőoktatásban. A községbe az utóbbi tíz évben több erdélyi magyar is érkezett, akik mára már mondhatni szerves részei a falu lakosságának. 2011-ben megalakították a Nyáregyházi Erdélyiek körét. Ez jelenleg 22 családból áll, akik közül többen magyar állampolgárságot is kaptak, valamint néhányan a katolikus gyülekezet oszlopos tagjaivá váltak.

Ezzel egy időben, egyre több fővárosi lakos számára jelent vonzó alternatívát a Nyáregyházára költözés vagy nyaralóház vásárlása. A lakosság oda-vissza áramlása miatt nem számolhatunk jelentős mértékben az elvándorlás és az elöregedés problémájával.²¹ A település infrastruktúrája az utóbbi tíz évben nagy mértékben fejlődött: 2002-ben új óvoda épült Felsőnyáregyházán, 2004-ben átadták az új iskolát, mely egyműszakos oktatást biztosít a községben élő és tanuló gyermekeknek. 2006-ban pedig a régi kastélyban helyet kapott óvoda átköltözött egy modern, emeletes épületbe.

²¹ A 2011-es népszámlálás előzetes adatai szerint, 2001 és 2011 között Pest megye lakossága közel 13 százalékkal nőtt. Míg 2001-ben 1 223 000 fő élt Pest megyében, addig 2011-re ez a szám 151 ezer fővel növekedett. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepszelo2011.pdf> 2012.12.10.

2.1. Egyházak Nyáregyházán

Nyáregyháza felekezeti szempontból nem tekinthető homogénnek, azonban a római katolikus népesség mindig domináns szerepben volt a településen. A falu a 2001-es népszámlálás adatai szerint²² 3604 főnyi lakost számlál, ennek többsége, vagyis 1742 fő római katolikus. Ezen kívül még két felekezet képviselteti magát jelentősen a községben: a református 759 és az evangélikus 378 fővel. Csekélynek mondható azok száma, akik ezeken az egyházakon kívül máshová tartoznak: 24 görög katolikus, 1 görög ortodox, 7 baptista, 3 többi protestáns, ugyancsak 3 többi keresztény, 2 izraelita, 308 egyházhoz, felekezethez nem tartozó, 360 nem válaszolt és 17 esetben nincs adat.²³

A török megszállás után fokozatosan települt be újra a vidék és az itt élő hívek lelki gondozása a környező falvak egyházaira hárult.²⁴ A katolikus hívőket vallási szolgálattal az irsai egyház látta el több, mint másfél évszázadon át.²⁵ Miután a pilisi katolikus egyházat 1921-ben megszervezték, Nyáregyháza annak filiájává vált. Önálló római katolikus gyülekezet 1945-ben alakult a településen. Templom céljára megkapták az 1800 körül épült, klasszicista stílusú Balla-Fabiny-Wekerle kúriát, amely 2001-ig, az új római katolikus templom megépüléséig plébániaként működött.

V. Nagy Pál atya 1971-es érkezéséig összesen öt pap teljesített szolgálatot a községben, akiknek tevékenysége eltérő mértékben ugyan, de ugyancsak elevenen él az idősebb hívek emlékezetében. Azonban eddig Pál atya rendelkezik a leghosszabb időtartamú lelkipálos szolgálattal a településen. A nyáregyházi plébánia gondozása alá tartoznak Csévharaszt község és a külterületek (Károlyitelep, Szentimretelep, Kossuthtelep) gyülekezetei is.

A református és az evangélikus egyházban is hasonló volt a helyzet, mint a római katolikusban. A két protestáns egyház működése is a környező nagyobb településektől függött: Pilistől és Monortól. A református lakosság 1887-ben leányegyházzá szerveződött, és ekkor kezdtek el gyűjteni a templomra is. A lelkipásztortól kapott információk szerint 1892-ben kezdődhetett az építkezés²⁶, amelynek eredménye a ma is álló és közös használatban lévő evangélikus-református templom a község főutcáján.

²² Az előző fejezetben már jeleztem Nyáregyháza legfrissebb adatait a lakosságszámot illetően (3950 fő), de a vallási megoszlásra vonatkozóan nem találtam újabb adatokat a helyi önkormányzatnál sem, így ez esetben 2001-es népszámlálási adatokkal dolgozom.

²³ http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/06/13/data/tabhun/4/prmt01_10_0.html 2012.10.05.

²⁴ Bába 1989:121.

²⁵ Bába 1989:121.

²⁶ 42 éves férfi.

A község felekezetei között már az 1980-as évek végén párbeszéd kezdődött, majd a rendszerváltás után megindult az ökumenizmus, melyen mind a három felekezet lelkipásztora és gyülekezete részt vett. Több olyan alkalmat is szerveztek a faluban, melyen mind a három felekezet lelkipásztora és gyülekezete részt vett. A jelenlegi református lelkes 1994 óta szolgál a faluban, az evangélikus lelkipásztor asszony pedig két éve érkezett a községbe. Az új katolikus atya 2011 júniusában vette át a plébánia vezetését Pál atyától, azóta gyökeresen megváltoztatta a nyáregyházi katolikus hitélet korábbi szerveződését. A nyáregyházi plébánia a Váci Egyházmegyéhez tartozik, melynek jelenlegi püspöke Dr. Beér Miklós.²⁷

²⁷ <http://www.vaciegyszahmegye.hu/> 2012.10.19.

3. Pál atya élettörténete

3.1. Pál atya világi élete (1924-1960)

3.1.1. Gyermekkora

Ahogy már azt említettem Pál atya élettörténetének világi része 1924-től 1960-ig tart, a születésétől a pappá szenteléséig. Azonban ezalatt az idő alatt is megkülönböztethetünk olyan időtartamokat, éveket, melyek számára minőségileg és lelkileg magasabb szinten tétéleződnek, vagyis már a „szent időbe”²⁸ tartoznak. Ezek a megtérése utáni világban töltött évek, amikor már tudatosan „kereste az Isten akaratát.” Pál atya gyermekkorát és családi háttérét dolgozatomban csak annyiban elemzem, amennyiben ez papi hivatása szempontjából érdekes.

V. Nagy Pál 1924-ben született Kerekegyházán. Édesapja városban született mesterember, ezzel szemben édesanyja a közeli tanyavilágban nőtt fel, földműves, tradicionális keretek között élő családból származott. Mindkét család tagjai római katolikus vallásúak. Pál atyának két lánytestvére van, két húga, akik közül egyik már meghalt, a másik pedig az Amerikai Egyesült Államokban él férjével.

Gyermekkora történeteiben a család mint a katolikus vallási életre szocializáló egység jelenik meg. Az anyai nagymamája és édesanyja azok a személyek, akik folyamatosan irányították őt, akik belénevelték azokat a vallásgyakorlási mintákat, modelleket, melyek egyrészt döntő alapot szolgáltattak saját, későbbi papi pályájához, másrészt amelyeket a mai, modern világból hiányol. „Régen a család volt a hitoktatói központ, onnan indult el a hitélet. Gyereket mikor még alig tudott beszélni, de már összetette a kezét és már együtt imádkozott a család...” Pál atya a jelenkorra vonatkozóan a családi háttér, a vallásos tanítás és közösség hiányára reflektál leginkább. A gyermekkori tapasztalataiba az anyai nagyszülőktől kapott vallási és életvezetési stratégiák épültek be.

Saját családjának mindennapi gyakorlatait is átszötte a szakralitás, ez Pál atya több elbeszélésében is megjelenik. Például amikor kisgyerekként a réten sétált édesanyjával, és az ő zsebéből kiesett a házuknak a kulcsa. Visszamentek megkeresni és ahogy megtalálták, édesanyja leborulva hálát adott az Úrnak, amiért előkerült. „Na. Ilyen volt, hogy mindenért hálát adott, mindenért imádkozott, kérte az Uristent. Ez maradt meg a gyereken...”

²⁸ Mircea Eliade a világban való létezés két módjáról beszél könyvében; ezek a „szent” és „profán”. A vallásos ember számára a „szent” folyamatos megnyilatkozása adja létének értelmét, szemben a „profán” létmóddal, melyben a tér és idő homogén. (Eliade 1999:15-105.)

Kisgyermekként ezeket a mintákat hamar elsajátította. Több elbeszélésből is kicseng a végső, morális mondanivaló: vallási szempontból az ő gyermekkorának időszaka az „aranykor” és azóta csak egyre inkább hanyatlik a világ. Ez az „aranykor” azonban leginkább mikroszinten, szűk családi körben érhető tetten és szinte csak a női nem képviselői körében. Makroszinten a nagyvilág „felfogását” már ennek ellentétéként beszéli el, miszerint az Úr jó, hogy van, de csak akkor kell, ha bajban van az ember. Ez az a mentalitás, amelyet családjának férfitagjai és ő is képviselt gyermek- és kora ifjúkorában. *„Én is csak apámnak a módszerét, fölfogását követtem, hogy az Isten jó, van, kell, hogy segítsen, de azt, amit én csinálok, amit én akarok, abba segítsen. Hogy engem segítsen...”*

Pál atya elbeszéléseiben a nőket jellemzi a buzgó vallásosság, míg a férfiakhoz leginkább a vagyonszerzés és a család anyagi boldogulásának kontrollálása társul, amelyben a vallásosság nem foglal el központi szerepet. Ezt a különbséget a hagyományos magyar paraszti társadalomhoz hasonlóan Pál atya „szemében a természet, Isten akarata rendelte el.”²⁹ *„Általában nők voltak a vallásosabbak, a természetüknél fogva. Hát a férfiak azok mindig férfiak voltak (...) A nők azok fogékonyabbak voltak az Istenre meg a természetfölötti világra (...) akkor is, most is.”*

Az 1930-as évek magyar társadalmában a vallási nevelés és a hitoktatás kiemelkedően fontos volt és az iskolákban „a 20. század közepéig elmaradhatatlan tantárgy volt a hittan.”³⁰ Ám láthatjuk, hogy Pál atya hiába részesült vallásos neveltetésben, ez ifjúkorában mégsem jelentett számára „igazi” hitéletet: a cselekedet és a hit egységében megtapasztalt mély, vallásos életet.

Pál atya kamaszkori vallásgyakorlására tehát leginkább a normakövetés a jellemző: nem belső indíttatásból, hanem külső kényszerből és szokásból járt templomba, azért mert *„úgy tanultuk.”* Láthatjuk azt is, hogy ebben az időszakban „a valaki”, a példa követése az apára és a család férfitagjaira korlátozódott, míg a későbbiekben a (nem tudatos) szembefordulás az édesapja elképzeléseivel, és ezzel együtt Jézus cselekedeteinek követése válik meghatározóvá. Az egyéni akarat és boldogulás helyébe megtérése után az isteni döntésre való hagyatkozás lép.

²⁹ Lásd pl. Fél-Hofer 1997:147.

³⁰ Bárh 1990:338.

3.1.2. Sorsfordulók az élettörténetében

Pál atya életében több jelentős társadalmi átalakulás is végbement Magyarországon: ilyen volt a második világháború időszaka, majd azután a saját életét és elképzeléseit is gyökeresen felborító, erőszakos szocialista modernizáció, végül ugyanennek a rendszernek bukása. Ezekhez Pál atya kénytelen volt különböző módon alkalmazkodni.

„Az emlékezés során az emlékező egyén tudatosan vagy akaratlanul szelektál ki bizonyos eseményeket az általa megéltak közül.”³¹ Pál atya életéből is azok az epizódok szelektálódnak ki, melyek nem illeszthetők bele szorosan a papi élet koncepciójába. Az elbeszéléseit az isteni elhívás szálaira fűzhetjük fel: élettörténetét próbálja olyan egységes történetre konstruálni, ahol újra és újra megjelennek azok az „útjelzések”, melyek a papi pálya felé sodorják és amelyben világi élete csak, mint egy expozíció jelenik meg, mely felkészíti őt az egyházi szolgálatra.

Ez a valóságértelmezés nem engedi meg, hogy az atya a világi életéből csak a „kellemes” emlékeket válogassa ki, a csalódások és a kudarcok által megerősödik a jelen perspektívája: számára akkor kezdődik a „minőségi” élet, a lelki egyensúly és harmónia, amikor elkezd papi életét. Pál atya életének központjában az 1920-as és 30-as években a folyamatos útkeresés és munka, az anyagi jólét megtalálása áll. Vallási szempontból azonban egyfajta felszínességgel jellemzi saját hitéletét, miközben törekedett a két életformának, a világinak és az egyházinak az összeegyeztetésére.

Az ebből a korszakból megőrzött elbeszélések mind-mind a világban való csalódottság érzését tükrözik: a megfelelő, istenfélő partner hiánya, az üzleti élet kudarca, a betegségek, a csalódás a világi életben. Ám ezek később, leginkább a mából visszatekintve nyernek értelmet: semmi sem történt véletlenül, mindennek van egy végső, isteni természetű magyarázata. Az életében bekövetkezett negatív változásokat nem csalódásként éli meg, sőt örömmel nyugtázza, hiszen így a világtól könnyebben szakadt el és tudott az Úrhoz jutni. A mából megalkotott véleménye szerint, *„a gazdagság és a munka csak elveszi a figyelmet az örök életről.”* Tehát az életében történtek magyarázata és okai a transzcendentális világból származnak. Pál atya világi életében több olyan krízishelyzet, sorseselemény³² is előfordult, amelyet ő később isteni beavatkozásként értelmez, mely egyre inkább a papi hivatás felé

³¹ Nagy-Hermán-Nyitrai 2001:9.

³² „A »sorseselemény« kifejezés (...) olyan történeteket jelöl, amelyek hatására az önazonosság mint az élettörténet foglalatja meghasad és felnyílik.” (Tengelyi 1998:43.)

sodorta őt. Ilyen alkalom volt például amikor szertefoszlott nagykereskedői tevékenységének álma, vagy mikor súlyos betegséget kapott.

Az 1930-as, 1940-es évek társadalmi, gazdasági átalakulásai közepette Pál atya nem tudta megvalósítani azt az álmát, hogy sikeres kereskedőként éljen. „Az ipart, a kereskedelmet és a szolgáltatást érintő államosítások betetőzésére 1949 decemberében (...) a kommunista hatalomátvétel után került sor”³³, így a korabeli politikai rezsim által visszaszorított foglalkozást már nem volt lehetősége tovább folytatni. Pál atya életében emiatt keletkezett a legmarkánsabb törés, ez a kudarc sarkallta leginkább a világi élet elhagyására. Ehhez egy általa többször elbeszélte történet is kapcsolódik: a szomszédjukban lévő baromfifeldolgozóban figyelte meg az egyszerű munkások életét, akik jókedvűek voltak és daloltak, míg ő majdnem idegösszeroppanást kapott a sikertelen üzletektől. Pál atya ezt az élményt oly módon beszéli el, hogy ennek hatására mondott le a nagyravagyásról és indult el a „szerényebb” élet útján: felhagyott a kereskedéssel, otthon segédkezett a szüleinek és elmélyült a Szentírás tanulmányozásában.

„A felnőtt ember életmintája (...) számos vedlés eredménye.”³⁴ Pál atya is rákényszerült arra, hogy átírja addigi életstratégiáját, sőt ebben a szituációban nemcsak életstratégiáját, hanem saját énjét is újra kellett konstruálnia. Saját értelmezése szerint a kereskedelem csődjének is kettős magyarázata van: elsőként a lehetőség hiányát nevezi meg, ám ezen túlmutatva itt is megjelenik az isteni rendelés, hiszen az Úr elhívta őt és tudatosan hagyta tönkremenni, hogy azután pappá váljék és őt szolgálja. Pál atya narratíváiban a nagykereskedelem összefonódik az anyagi jóléttel és olykor úgy jelenik meg, mint a nem teljesen tisztességes foglalkozástípus (ellentétben a természetgyógyászattal, melyről lentebb írok részletesen), ugyanis a kereskedelem által könnyű becsapni az embereket. Ám ennek ellenpéldáját is megtalálhatjuk az elbeszélésekben: ha a kereskedőn és az üzleten Isten áldása van, akkor a kereskedelemmel segíteni is lehet a nincsteleneken.

Míg napjainkban virágzik a különféle alternatív gyógy módok utáni kereslet, addig a szocialista rendszer alatt a természetgyógyászat megvetett, kuruzslónak titulált foglalkozástípusként jelent meg. Pál atya az első interjú alkalmával elbeszélte az 1940-es években bekövetkezett súlyos betegségének történetét: ekcémát kapott és miután több bőrklinikán is megfordult, nem tudtak rajta segíteni. Ezután édesanyja az, aki el akarja vinni egy gyógyfüves asszonyhoz, melyet Pál atya az elején ellenez: egyáltalán nem hisz az asszony gyógyító erejében. A hitetlensége abból fakad, hogyha a hivatalos, nyugati, racionális

³³ Romsics 2001:311.

³⁴ Hankiss 1980:32.

alapokra helyezett orvostudomány esetében kudarcot vallott, akkor egy, csalónak tekintett asszony a „kétes” módszereivel nem fogja tudni meggyógyítani. *„Hát a bőrklinikán nem tudtak semmit csinálni, most egy javasasszony fog meggyógyítani?”* Látható, hogy Pál atya itt még nem hisz a természetfeletti, irracionális gyógy módokban, egyáltalán nem gondolja, hogy azok sikeresek lehetnek.

Miután az asszony kenőcseinek hatására mégis kigyógyul betegségéből, felértékelődik szemében a természetgyógyászati tevékenység, olyannyira, hogy később ezzel szeretne foglalkozni. Ez a továbbiakban már úgy jelenik meg elbeszéléseiben, mint az Istenhez való közeledés egyik aktusa. Az Isten teremtetten kozmoszban a gyógyfüvek természet adta módon állnak az emberek rendelkezésére. *„Akkor már olvastam a Szentírást, és ez a kettő együtt valahogy... az a gondolatom támadt, hogy hát az Úr Jézus legtöbb, működése alatt legtöbbet a betegekkel foglalkozott (...) hát éntőlem is ezt várja, (...) hogy legyek orvos, de nem akármilyen orvos, hanem természetgyógyász.”*

A gyógynövényekkel való foglalkozás Pál atya későbbi életében is nagy szerepet játszott, ez számtalan narratívában megjelenik. Az Úr Jézus cselekedeteinek „követésével” próbálta megtalálni a harmonikus, lelki békéhez vezető utat. A gyógyítás Pál atya életében két dimenzióra bomlik: a lelki és testi gyógyításra. Húszas éveiben a test gyógyítását tűzte ki célul mint hivatás, ám az általa krisztusi, egyszerűnek titulált módszerekkel, azaz a gyógynövényekkel. Majd egy lelki olvasmány hatására „megvilágosodik”: a lélek gyógyítása fontosabb, mint a testé. Ez már egy tudatos döntés a papi pályája felé. Pál atya ebben az „átmeneti időben”, melyben még nem volt felszentelt pap, de már a világhoz sem tartozott teljes mértékben, folyamatosan megkérdőjelezte a maga választotta foglalkozások legitimitását.

3.1.3. Pál atya megtérése

Pál atya 1948-ban, azaz huszonnégy éves korában tért meg. Szerzetes húgának unszolására ment el egyszer hétköznapi templomba, és elbeszélései szerint megdöbbenett az ott lévő sok ember. Ezután kezdett el rendszeresen, vasárnaponként templomba járni, imádkozni és lelki élettel foglalkozó könyveket olvasni. Választott egy piarista tanárt magának Kecskeméten, aki terelte őt ezen az úton és lefordította számára az isteni üzeneteket.

Pál atya nem lépett egyből az egyházi pályára, tizenkét évig még a világi életet tervezte, míg végül, 1960-ban beiratkozott a papi szemináriumba Egerbe. A pappá válásának ugyancsak politikai okai is voltak: a szocializmus ideje alatt szinte az egyetlen lehetőség a vallásos élet iránt elkötelezetteknek a papi pálya volt, hiszen az uralkodó vezetés „marginalizálta az egyház társadalmi helyzetét”³⁵ és kevés lehetőséget hagyott az egyházi hivatást választóknak.

Hazánkban „1950. szeptember 7-én az Elnöki Tanács megvonta a szerzetesrendek többségének működési engedélyét.”³⁶ Pál atya előtt tehát két lehetőség kínálkozott: középiskolában tanít, mint ferences, piarista vagy bencés szerzetes vagy világi papnak áll. Ő a másodikat választotta. Narratívái szerint szívesebben választotta volna az aszkétikusabb jellegű szerzetesi életformát, ezt közelebb érezte magához, mivel egyéni kvalitásait nem találta megfelelőnek arra, hogy egy közösséget vezessen és, hogy emberek előtt prédikáljon. *„Hát én fölálljak a szószékre prédikáljak a tele templomnak? Hát én erre nem vagyok képes. (...) én általában szűkszavú voltam, az ilyen emberek (...) rendszerint valami szerzetes rendbe mennek, ahol nem köll sokat beszélni.”* A rátermettség hiányát a szűkszavúságában határozza meg, vagyis számára az „ideális pap” az, aki az emberekre hatni tud prédikációival.

Pál atya szülei először nem örültek annak, hogy fiuk papnak áll, azonban édesanyja később elfogadta döntését és büszke is volta fiára. Ám az édesapja nehezen törődött bele, hogy elhagyja a világi életet és szembefordul az általa is követett értékrenddel, miszerint legyen családja, világi foglalkozása és megfelelő anyagi környezetben éljen. Pál atya a papi hivatás választásával és a gyermekek, unokák nemzésének hiányával átírta édesapja elképzeléseit arról, hogy családban élje le az életét és eleget tegyen a társadalom és szülei elvárta társadalmi és biológiai reprodukciós kötelezettségeknek is.

³⁵ Lovas Kiss 2004:130.

³⁶ Romsics 2001:360.

Látható, hogy Pál atya élete során rendre olyan dolgokat választ, melyeket nem támogat a korszellem (saját vállalkozás ötlete, természetgyógyászat később a papi pálya). Pál atya világi életében végig kívülállóként mozgott, folyamatosan újra kellett teremtenie saját identitását, élettörténete egészen a papi pályájának kezdetéig nem alkot egységet.

A történeteket az instabilitás, a széthullás jellemzi, egy, a helyét nem találó ember képe rajzolódik ki előttünk: nemcsak saját élete és döntései, de az adott politikai helyzet is folyamatos alkalmazkodásra készítette őt. A második világháború alatt Budapesten élt, négyszer akarták elvinni orosz fogságba, de ő mindahányszor megszökött. Visszatekintve negatív értékítéletet alkot akkori önmagáról, ugyanakkor érzi, hogy az Úr mégis kiválasztotta őt a baráti köréből és ezáltal magasabb minőségbe került az élete. Pál atya élettörténetének magja a világi és egyházi élet lebontáson túl, a külső-belső oppozíciós párokkal is megragadható. A kettő közötti összefüggéseket a következő táblázatban foglaltam össze:

külső - világ	belső - egyházi
anyagi jólét	lelki jólét – „egyszerűség”
világ	egyházi előírások
„mennyeiség” a vallásgyakorlásban	„minőség” a vallásgyakorlásban
befogadó a modern világgal szemben	kétkedő a modern világgal szemben

A táblázatban a két életvezetés különbözőségeit állítottam szembe egymással, illetve Pál atyának az ideális plébános magatartásról alkotott véleményét. A fiatalkorában vágyott gazdagság, a környező világban elismert anyagi javak keresése azután éles kontrasztban áll lelkipásztori magatartásával, amelyben az egyszerű, külsőségektől mentes életformát követi, a viselkedés, ruházkodás, étkezés terén egyaránt. Pál atya visszatekintve nem bánja, amiért ezt a tizenkét évet nem az egyházi életben töltötte: emberismerő tapasztalatát be tudta építeni lelkipásztori szolgálatába is.

4. A szeminárium mint liminalitás (1960-1965)

„A liminális személyek (...) a jog, a szokás, a konvenció és a szertartás által kijelölt és elrendezett pozíciók köztes területén helyezkednek el.”³⁷ Pál atya élettörténetében a papi szemináriumban töltött éveket tekinthetjük ilyen liminális, átmeneti szakaszként, ahol ő maga is köztes személyként tűnik fel. A korábbi marginalizálódott, sikertelen életétől a szeminárium intézményében kezd eltávolodni és elindulni egy döntően új identitás felé.

Ez az új identitás feltételezi számára a boldogabb, a transzcendens világgal harmóniában lévő életet. Bár még tétovázik az anyagi és a lelki jólét között, hiszen nála a kettő teljesen kizárja egymást, végül nem hagyja el a szemináriumot. Ez az ambivalens állapot, a világi élethez való ragaszkodása saját értelmezésében a gonosz műve. Pál atya kívülállása itt is megjelenik a papi hivatás miatt, azonban ez már „önkéntes félreállást” tételez, nem szituatív döntéskényszert. Számára a jövő ígéretében benne van a társadalomba sikeresen integrálódott és az isteni akarat előtt meghajló ember pozitív képe. *„Nem sikerült semmi, amit mást akartam, csak ez sikerült. Ez az út volt szabad, erre lehetett jönni, ide vezetett...”*

Pál atya életében a szemináriumi öt év a próbatétel ideje, melyben végül elmondása szerint tökéletesen helyt tud állni. A korábbi, tanulást elutasító attitűdje megváltozik, sőt a különböző, általa előállított természetes gyógyitalokkal segítette csoporttársait is a tanulásban, vagy amikor megbetegedtek. A szemináriumot végül gond nélkül végzi el harminchat éves korában, 1965-ben. Ekkor liminális helyzete teljesen felszámolódik és a szemináriumban megszerezhető elméleti tudáskészlet birtokában elindul a papi pályán. Ezeket a sikerélményeket Pál atya már az isteni kegyelemnek tulajdonítja, hiszen olyan „helyen” tartózkodik, melyet az Úr rendelt el számára. A papi szeminárium elvégzése biztosítja Pál atya számára a társadalomban elfoglalt új státuszát: a vallási vezető szerepét. Ez a szerep számára nemcsak a társadalomban alakít ki egy teljesen új pozíciót, hanem a saját, belső lelki életében is megteremti a lehetőséget a stabilitásra és az állandóságra.

Pál atya pappá szentelése után hat évet töltött el kápláni pozícióban 1965-től 1971-ig. A római katolikus egyházban a káplán, olyan felszentelt papot jelöl, akit segítőnek helyeznek egy plébános mellé. A szentségek kiszolgáltatásának tekintetében teljes jogkörrel rendelkezik. Pál atya ezeket az éveket három községben töltötte: Csépán, Csongrádon és Hetényegyházán.

³⁷ Turner 2002:108.

Mindhárom település közel van korábbi lakhelyéhez, Kecskeméthez. A kápláni éveiről a mából visszatekintve többségében pozitív értékítéletet alkot: számára ez a papi életbe való beletanulás színhelye, emellett barátságokat is kötött ez idő alatt.

A kápláni szolgálata alatt jónak tartott viselkedési mintákat Pál atya beépítette saját életvezetésébe, és amelyekkel nem értett egyet azt később próbálta tudatosan kerülni. Ezek közé tartozott például a hívekkel való bánásmód: a merevséget és a hívekkel való közvetlen kapcsolat kerülését nem tartotta helyesnek és követendőnek. A merevség ebben a kontextusban a távolságtartásra utal a hívek és pap között, részben a társadalmi hierarchia miatt, részben a pap személyiségéből adódóan. *„Csépán ott egy piarista tanár volt a plébánosom (...) ő olyan tudós ember volt, merev volt a hívekkel szemben is. Ezt is megtanultam, hogy nem szabad ilyen merevnek lenni. (...) Az emberek szívesen fogadnak, barátkozni akarnak...”*

5. Pál atya papi élete Nyáregyházán (1971-2011)

Pál atya hat év kápláni szolgálat után 1971-ben érkezett Nyáregyházára, mint önállóan szolgáló plébános. Előtte 1945-től öt katolikus atya szolgált a községben. Pál atya és a helyiek narratívái erősen eltérnek az ő érkezésével és első éveivel kapcsolatban. Míg Pál atya elbeszéléseiben elsősorban a kezdeti nehézségek tűnnek fel³⁸, addig a hívek emlékezetében a két plébános közötti váltás zökkenőmentessége a hangsúlyos. Elődje, az 1958-tól 1971-ig szolgáló Antal József atya áthelyezése után Szödligetre került, *„ahol jól érezte magát, buzgó vallásos emberek voltak.”* Pál atya egyedül érkezett Nyáregyházára és az első néhány évben be kellett illeszkednie a falu társadalmába, amelyet ő leginkább a különböző egyháztanács tagok vagy a hetente templomba járó hívek látogatásával próbált meg elérni.

Pál atya az érkezéséről szóló elbeszélésekben különösen istentelen helyként írja le Nyáregyházát. Ennek elsődleges okaként azt nevezi meg, hogy a település közel van a fővároshoz és emiatt a gyárakba ingázó emberek fejét könnyen megtömték a kommunista ideológiával. *„Máshol tömeg van. Itt Nyáregyházán csak egy kis csoport volt, akik komolyan vették, nahát ezzel a kis csoporttal tartottam a kapcsolatot és ezeken keresztül próbáltam hitet terjeszteni.”*

A napi ingázás leginkább az 1950-es évektől vált hangsúlyossá Nyáregyházán, amikor is a lakosság nagy része az államosítások után budapesti gyárakban talált magának munkát. Ez az életforma, a faluból való nap mint napi kilépés a vallás terén is fellazította a szigorú normatív elvárásokat aminek következtében az emberek nem szocializálódtak automatikusan az addig érvényben levő vallásgyakorlási modellbe³⁹ és a bevett vallásos értékrend is megkérdőjeleződött. Pál atya egyenesen kommunista községként emlegeti Nyáregyházát, ahol körülbelül 20-30 közé tehető azok száma, akik komolyan veszik a hitéletet: imádkoznak, templomba járnak. Ezek az emberek azonban inkább a község periférikus területeiről kerültek ki. Pál atya őket állítja az ideális vallásgyakorlók példájaként. *„Helybeli meg szőlőhegyi ismerős...egyszerű emberek, földművesek. Ezek voltak, akik templomba jártak.”*

A Pál atya gondolkodására jellemző kettősség ebben a példában is megmutatkozik: szembeállítja egymással az „egyszerű, földműves” embert, akihez a vallásosság képzetét

³⁸ Pál atya ide vonatkozó bejegyzése a Historia Domusban, 1971-ből: „Szorongó érzéssel vettem át a plébániát, hiszen első önálló állomáshelyem, és magányosan kell munkához látnom. Egyetlen vigasztalásom, hogy egy fedél alatt lakhatom az Úr Krisztussal...”

³⁹ Lovas Kiss 2004:131.

társítja, valamint a „gyári, városban dolgozó munkást”, akihez a vallástalanságot, a negatív értelemben vett „modernséget” párosítja.

Az iskolában és az egyéb közintézményekben töltött idő hossza a szocialista modernizációval megnövekedett, s ezzel együtt csökkent, átalakult a család szerepe a szocializációban.⁴⁰ Ezt a folyamatot Pál atya pontosan észleli, leginkább a társadalom „elvallástalanodását” és a szekularizálódást⁴¹ érzékeli mind lokális, mind globális szinten. A vallástól való eltávolodás okaként elsősorban a szocializmust említi meg, hiszen az ebben a rendszerben felnőtt nemzedék már kevésbé foglalkozik a vallásos neveléssel.⁴² Ezzel kapcsolatosan a szabadidő eltöltésének módjai is megváltoztak: egyre több háztartásban volt televízió vagy gépkocsi, mely más típusú kikapcsolódási lehetőségeket teremtett meg.⁴³ Jelen korunkra vonatkozóan a különféle vallások elszaporodását nevezi meg⁴⁴, melyek eltérítik az embereket az egy, igaz, katolikus anyaszentegyháztól.

⁴⁰ Mohay 2000:782.

⁴¹ „A szekularizációs modellt még hívei sem tekintik egységes elméletnek, sokkal inkább kutatási keretnek fogják fel, amelyben több magyarázó tézis is található.” Többen a vallás elhalásáról beszélnek a modern társadalomban, mások szerint azonban csak átrendeződött a szerepe. (Bögre 2004: 31.) Ebben a kontextusban én a vallás társadalmi térvesztése értelmében használom a fogalmat.

⁴² Pál atya ide vonatkozó bejegyzése a Historia Domusban, 1991-ből: „...hiszen a mai iskolás gyerekek szülei vallás és hit nélkül nőttek föl az elmúlt 45 évben. Aki nem hitetlen, annak is nagy része közömbös a vallás iránt, csak az anyagiak érdeklik...”

⁴³ Pál atya ide vonatkozó bejegyzése a Historia Domusban, 1979-ből: „Már szinte minden házban van televízió, amely elvonja és leköti a hívek figyelmét. Nagymértékben megszorodnak a személygépkocsik is.”

⁴⁴ Az interjúkban leginkább a Jehova Tanúival való konfrontáció jelenik meg, mind Pál atya, mind a hívek elbeszéléseiben. A községben nincs Jehova Tanúi gyülekezet, de a közeli kisvárosokban (pl. Monor) igen.

5.1. Közösségteremtés, oktatás

Pál atya szolgálatának első tíz évében (1971-től 1980-ig) elmondása szerint ugyanazt a lelkipásztori stratégiát folytatta, amelyet manapság már helytelennek tart: bárkit megkeresztelt, bárkit összeeskettett előzetes vallásos oktatás nélkül. Az egyházi előírások betartatása tehát 1971 és 1981 között kevésbé volt döntő. *„Senkit nem utasítottam el, csak amikor mondom iskoláskorúak lettek a gyerekek és nem írtatták be hittanra (...) akkor kezdtem szigorítani. S akkor már megvolt a követelmény, hogy ugye legalább legyen templomi esküvő, járjon templomba és hát imádkozzon.”*

Tehát a változás ebben a stratégiában akkor állt be, amikor a hívek már egyre kevésbé feleltek meg az egyház elvárásainak: nem nevelték vallásosan a gyerekeket, nem írtatták be őket hittanra, elmaradtak a templomból, nem figyeltek a lelki életre. Az előírások szigorúbb betartatásától, a szentségek korlátozott számban való kiszolgáltatásától azonban szerinte nem sikerült több embert a vallás irányába terelni.

Pál atya tevékenységének egyes aspektusai a lokális társadalomban megosztóak voltak, más esetekben pedig közösségteremtőek. Saját értelmezése és a megkérdezett lakosok megítélése szerint is – összehasonlítva például a jelenlegi atyával- „szigorúbb” plébánosként tűnik fel, akinek az egyházi előírások betartása mindig követendő cél volt. Pál atya számára a katolikus egyház tanításai isteni parancsként tételeződnek, melynek normáit megszegni az egyik legnagyobb bűnként tételeződik.

Pál atya elítéli a kizárólagosan a szépség, ceremonialitás igényével megrendezett rítusokat és megtartott szokásokat. A helyiek ezt a gyakorlatot különbözőképpen ítélik meg: az interjúkból elmondható, hogy a mai napig az atya vallási szolgáltatásait igénybe vevő, illetve Pál atya tanításain szocializálódott hívek többsége egyetért vele *„Aztat, akkor én is viszonyuljak úgy hozzá, hogy próbáljam elfogadni az ő tanítását, ha már úgy vesszük.”*⁴⁵

A nem templomba járó lakosok vagy a hozzá már el nem járó hívek azonban, nem mindenben értenek vele egyet, leginkább a gyermekeket és a keresztelest illetően szálltak vele vitába. A vita alapját az isteni parancs (engedjétek hozzám a kisdedeket) és a katolikus egyház előírásának konfrontációjaként határozhatjuk meg: Pál atya nem keresztelt meg olyan gyermeket, akinek a szülei nem esküdtek meg egymással a templomban vagy, akik nem jártak el legalább két-háromszor oktatásra, ahol információt szerezhettek a keresztség szentségéről.

⁴⁵ 73 éves hívő nő, hívő, 1.csoport (a mai napig jár Pál atyához és párhuzamosan az új atyához is).

Látható, hogy a katolikus közösség nem mindig fogadta el Pál atya irányító szerepét: időnként megkerülték őt és a keresztlőt, valamint az egyházi esküvőt például megtartották a szomszéd községben, vagy egy másik felekezetnél (leginkább a reformátusnál). A község református lelkésze a következőképpen beszél erről a gyakorlatról: *„A katolikus egyháznak megvannak a maga törvényei (...) Ezeket a törvényeket maga a pap nem bírálhatja felül, neki kötelessége, az egyháznak a tanítását és (...) a püspökségnek a rendeleteit betartani. És ezt a Pál atya szigorúan betartotta a legtöbb esetben...én viszont úgy döntöttem (...) hogy én a keresztelést kiszolgáltatom ha kéri, a gyerek miatt, azért mert a mai világban a több mint ötven százalék már elvált családból van...és én a gyereket nem fogom büntetni a szülei életmódja miatt.”*⁴⁶

A református lelkész mindennapi gyakorlataiban az egyházi előírások bizonyos mérvű módosítását és felülbírálatát alkalmazza annak érdekében, hogy az egyház utódlási-, illetve a gyermekek Istennel való találkozásának kérdése megoldódjon Nyáregyházán. Míg Pál atya esküje megsértésének tekinti a szülők oktatása nélküli keresztlőt, és a vallásos életre való felkészülés egyéni felelősségének kérdését látja ebben, addig a hívek Pál atya elmondása szerint legtöbbször csak mint egy ünnepélyes rítust és kötelező jellegű szokást tartják számon. A vita további aspektusát képezi a kárhozattól való félelem, vagyis hogy a keresztelés által a gyermekek megmenekülnek a pokoltól. *„Jézus szava: engedjétek hozzám a kisdedeket, ugye? Akkor miért veszem én el a gyerektől, a pici babától azt a lehetőséget, hogy én az Úrhoz kerüljek?”*⁴⁷

Pál atya viszont a következőképpen nyilatkozik erről: *„Az Úr Jézus azt mondja tanítsátok az embereket és keresztelejétek meg, tehát előbb tanítani kell, hogy ismerjék meg, azután kereszteni. Nem, hogy előbb keresztelejétek meg és utána oktassátok (...) Előtte kell oktatni, tanítani. Ez az isteni parancs.”*

Pál atya oktatói tevékenységéről több narratívában is szó esik, a szocialista rendszert idéző elbeszélésekben „kiváló pedagógusként” jelenik meg. Ennek háttérében a felkészültség, az akkori technikai eszközök széleskörű használata (magnó, hitoktatói könyvek stb.) és az autenticitás húzódik meg. Pál atyát keresztény hitéről a mindennapi gyakorlatban hitelesen számot adni képes emberként beszélnek el. *„...és ő ehhez a korosztályhoz viszonyítva volt kiváló pedagógus ezekben a felkészítésekben. Ő ezt nagyon tudta.”*⁴⁸

⁴⁶ 42 éves férfi.

⁴⁷ 67 éves férfi, hívő, 2.csoport (az új atyához jár istentiszteletre, Pál atyához már nem).

⁴⁸ 47 éves férfi, hívő, 2.csoport.

A hetvenes évektől az egyház és az állam viszonya kiegyenlítődött, megindult a dialógus a két fél között „azonban ennek ellenére sem beszélhetünk vallásszabadságról, az egyház ellenőrzése a szocialista időszak egészére jellemző volt.”⁴⁹ A szocialista érában az elbeszélések szerint komoly feszültség nem figyelhető meg a lakosok és a helyi vezetőség között: senkit nem börtönöztek be a vallása miatt és senkit nem helyeztek át máshová stb. A puhuló diktatúrában azért próbálták lebeszélni a szülőket arról, hogy hittanra írássák gyermeküket, azonban a vallásukat aktívan gyakorló katolikusok körében a hitoktatás jelentősége a különböző elbeszélések szerint nem változott.⁵⁰ Az interjúkból kiolvasható, hogy a legtöbben ugyanúgy járaták a gyermekeiket hittanra, hiszen „a normarendszer követése (...) megtartotta a vallási szocializáció fontosságába vetett hitet.”⁵¹

Pál atya nemcsak a templomban, hanem az iskolában is tartott hittanórát, mely szerinte és néhány hívő szerint is egyedülálló volt a szocialista rezsim alatt a monori járásban.⁵² *„De még mindig megmaradt erre vagyok büszke, Nyáregyházán a legnagyobb ellenszenv, nyomás ellenére mindig volt hittanóra. A környező helységekből már sikerült megszüntetni.”*

Egy megkérdezett hívő ezt így foglalja össze: *„...azért fontos ezt megemlítenem, mert ugye akkor a szocializmusnak a dereka volt, amikor egy hihetetlen érdem volt az, hogy valaki egy ilyet állami szinten, egy állami iskolában megtehetett, hogy hitet oktatott.”*⁵³

E jelenségnek a pontos okát senki nem tudta megnevezni: Pál atya diplomatikus, nyíltan az uralkodó rendszert nem támadó stratégiáját, valamint a helyi vezetőség rugalmasságát és a kommunista eszmék iránti lazább elköteleződését hozzák fel magyarázatként. *„Ez gyakorlatilag nem jelenti azt, hogy ők egyházellenesek voltak csak a valósággal néztek szembe ugye? A valósággal mert ha az ember ezt cselekszi, akkor esetleg amott kára lesz.”*⁵⁴ A legtöbb megkérdezett nyáregyházi lakos azonban nem, vagy csak alig tudott beszámolni a vallás miatti konfliktushelyzetről. Ha mégis, akkor az összeütközés minden esetben a gyerekek hittanra járása és az iskola kapcsolatában manifesztálódik. A visszaemlékezések szerint egyetlen olyan eset volt, amikor a gyermeket a vallásossága miatt szégyenítette meg a tanító az osztálytársai előtt.

⁴⁹ Bögre 2004:26.

⁵⁰ A Historia Domusban azonban több bejegyzés is található a folytonosan csökkenő létszámú hittanra járókról és bérnialkkozókról. Ez 1974-ben 54 bérnialkkozót jelentett, 1979-ben 40 bérnialkkozót és 24 iskolai hittanost, 1991-ben 28 bérnialkkozót, 1994-ben és 1996-ban 20 bérnialkkozót, 2004-ben pedig 8 bérnialkkozót. Pál atya a rendszerváltás utáni bejegyzéseiben legtöbbször hozzátesszi, hogy: „csak azokat engedték, akik komolyan fölalkészültek.”

⁵¹ Lovas Kiss 2004: 131.

⁵² 1898-tól 1983-ig létező járás, amelyhez 25 település tartozott.

⁵³ 49 éves férfi, hívő, 2.csoport.

⁵⁴ 73 éves férfi, hívő, 2.csoport.

Pál atya Nyáregyházát szembeállítja más településekkel, ahol a papot elvitték vagy megfenyegették, radikális fellépése miatt. Ehhez képest a nyáregyházi légkör egyfajta biztonságot sugall, ahol a felek viszonya megengedi a vallásgyakorlás szélesebb körben való kiterjesztését. Mégis a Pál atya és a vezetőség közötti konfliktusra utal az a tény, hogy a volt igazgató úr eljött hozzá és bocsánatot kért, amiért visszatartotta a gyermekeket a hitoktatástól.⁵⁵

Az a tapasztalat, hogy az állam és egyház konfrontációjáról helyi szinten kevesen tudnak beszélni egyrészt arra utal, hogy ezeket a konfliktust csak kevés ember támogatta, vagy ismerte. Másrészt a helyi vezetőség és a római katolikus gyülekezet kapcsolatáról egy-két hívő csak részleteiben beszélt, ugyanis családját is érintette a konfliktus. Tehát elmondható az is, hogy egyes emberek esetében e korszak vallásgyakorlásának kérdése tabutéma. *„A dolgot nem akarom nagyon feszegetni, mert családon belül is volt és nem szeretném.”*⁵⁶

A rendszerváltás előtti közvélemény-kutatások szerint az 1985-1989 közötti időszakban az egyházak társadalmi megbecsülése minden más intézményét megelőzte.⁵⁷ Köztudott, hogy a rendszerváltás utáni magyar társadalomban megnőtt a vallás iránti érdeklődés. Tomka Miklós ennek négy okát nevezi meg: „talán az egyházak üldözöttsége, talán az általuk képviselt értékek, talán az 1948-ig működtetett szociális és oktatási intézmények emléke, talán a vallási közösségek voltak azok a tényezők, amelyek politikai presztízst kölcsönöztek az egyház(ak)nak.”⁵⁸ Ez makroszinten a vizsgált településen is megmutatkozott: egy darabig többen jártak a templomba, hirtelen megnőtt a vallásgyakorlók száma. Pál atya szerint azonban ez nem tartott tovább egy-két évnél. Új lehetőség nyílt azonban a templom felépítésére, mely a lokális társadalomban kiemelkedő eseménynek számított.

Ahogy már fentebb írtam a nyáregyházi gyülekezet 1945 óta, vagyis önálló megalakulásától fogva egy kastélyépületben tartotta a vallásos alkalmait. „A templom a szakralizált térhálózat csomópontja”⁵⁹ és mint ilyen, döntő szerepet játszik a lokális vallásgyakorlás szempontjából is. Mind Pál atya, mind a hívek elbeszéléseiben megjelenik az „ideális templom” képe. Eldugott helyen volt, alacsonyak voltak a belső falak, a kert kevésbé

⁵⁵ Pál atya ide vonatkozó bejegyzése a Historia Domusban, 1974-ből: „Iskola részéről nagy az ellennyomás az iskolai hittanórákra. Hittanbeíratáskor zaklatják a tanítók a szülőket, és igyekeznek lebeszélni a gyermekek iskolai hittanbeíratását.”

⁵⁶ 64 éves férfi, hívő, 2. csoport.

⁵⁷ Tomka 1994:1.

⁵⁸ Tomka 1994 26.

⁵⁹ Bartha 1992:40.

volt alkalmas különféle programok szervezésére. Az interjúkban legtöbbször előkerülő hiányosság a helyszínre vonatkozik, azaz a kastély nem volt a község centrális helyén, nem lehetett rálátni és könnyen beazonosítani.

Eliade a szent tér kapcsán ezt a következőképpen fejezi ki: „az »igazi világ« mindig »középen«, a »centrumban« található, mert csak ott következik be a síkok áttörése.”⁶⁰ Ennek a követelménynek az új templom földrajzilag megfelel, ugyanis a főutca végén található és a község legtöbb pontjáról látható. Ezáltal „a jó megközelíthetőség vonzóvá teszi a vallásgyakorlás számára”⁶¹, valamint a nyáregyházi turizmusban is egyre inkább szerepet játszik a szakrális épület.⁶²

A helyi szóhasználatban azonban korábban a templomnak használt kastélyépület is megkapta a „templom” elnevezést. Ám a földrajzi elhelyezkedésén túl, a legtöbb hívő életének fontos eseményeit, saját vagy családja vallásos átmeneti rítusait itt élte meg, így több személyes jellegű élmény is kapcsolódik hozzá: vasárnap délutáni programok, önkéntes munka, esküvő. Néhány hívő egészen más „minőségről” beszél a régi templom kapcsán: otthonos, a lelki életet mélyebben megélő emberek közössége járt oda. *„Látszott rajtuk, tudod az időseken, hogy az...belülről az, az igazi. Úgyhogy máshogy volt akkor még a régi templomban a hitélet.”*⁶³

A különböző narratívák egységesen arról számolnak be, hogy egy új templom minden katolikus vágya volt. Dr. Bába József helytörténész a következőket írja erről: „...a gyülekezet már 1930-ban szándékozott templomot építeni, amelyre alkalmas területet kaptak adományként.”⁶⁴ Ám a történelmi sorsfordulók beleszóltak ennek megvalósításába: először a második világháború, majd a szocializmusban politikai okok miatt nem nyílhatott rá lehetőség, nem tudták megszerezni a templom építéséhez szükséges engedélyt. Majd a rendszerváltást követően részben saját akaratból, részben közösségi nyomásra elkészültek az építéshez szükséges tervek.

Pál atya több olyan emberről is beszél, aki szorgalmazta nála a templomépítést: éppen egy volt KISZ vezető az, aki támogatta az ötletet. Ebből is látható, hogy a kommunista vezetőség és Pál atya közötti viszony bizonyos aspektusokban kifejezetten barátinak mondható és, hogy a templom, a vallásukat nem gyakorló lakosok számára is a helyi identitás megjelenítését szimbolizálta. Az építkezés 1998-ban indult el.

⁶⁰ Eliade 1999:37.

⁶¹ <http://mek.oszk.hu/05100/05164/05164.pdf> 2012.10.03.

⁶² A volt polgármesterasszony (nem hívő, 3.csoport) elmondása szerint, évente egy-két turistacsoport látogatja meg a templomot.

⁶³ 62 éves nő, hívő, 1.csoport.

⁶⁴ Bába 1989:122.

Az építkezéssel összefüggésben többen fontosnak tartják megemlíteni Pál atya személyiségét és beállítódását: tudott tárgyalni, a különböző pénzszerzési stratégiákkal folyamatosan meg tudta szerezni azt az anyagi utánpótlást, amire éppen szükség volt. A helyiek a felépült templom kapcsán minden esetben az ő ügyességét, rátermettségét emelik ki, illetve van, aki a világi életéből megőrzött kereskedői vénájával magyarázza a sikert. Pál atya önértelmezésében itt is megfigyelhető az egyéni tulajdonságok alulértékelése és az isteni beavatkozás hangsúlyozása.

Az épület nem csak mint a vallásgyakorlás szempontjából elengedhetetlenül fontos objektum, hanem mint identifikációs elem is megjelenik. Ezt támasztják alá azok az elbeszélések, melyek arról tanúskodnak, hogy a felekezeten kívüliek is besegítettek a munkálatokba és figyelemmel kísérték az építkezés különböző szakaszait. A helyiek közül többen önkéntes munkával vagy adománnyal járultak hozzá a templomépítéshez.

A templomot 2001. augusztus 20-án adták át, a Két Szív (Jézus és Mária) tiszteletére dedikálva. Az ünnepi szentmisére a Váci Egyházmegyéből több pap és a püspök úr is eljött. Pál atya közösségteremtő szándékát bizonyítják, azok a kisebb-nagyobb termek, melyek a templom fölé épültek. Ezeket a tereket közös, családi hétvégékre, vagy összejövetelekre tartotta fenn, azonban most a jelenlegi plébánia vezető lakik benne.

Nyáregyházán 1999 óta adnak díszpolgári címet azoknak a polgároknak, akik szellemi vagy fizikai tevékenységükkel gazdagították a települést. A képviselő-testület eddig hat embert talált méltónak erre a címre. Pál atya 2011-ben kapta meg a Nyáregyháza díszpolgára kitüntetését, ezzel intézményesített formában is elismerve a községben végzett szolgálatát, elsősorban a templomépítést.

Pál atya keresztényi mentalitásába nem fér bele saját tetteinek túlértékelése. Mivel földi élete alakulásának a legtöbb magyarázatát az Úristentől nyeri, ezért hozzáállásában nem tulajdonít túl nagy jelentőséget egyéni cselekedeteinek.⁶⁵ Ez érvényes a díszpolgári címmel kapcsolatban is. *„Én azt a díszpolgári oklevelet oda tettem az oltárra, én azt nem érdemlem meg. Az Úristen legyen a község díszpolgára. (...) Nem, hát ez egy szokás. Ezt megcsinálja valaki, valami nevezetes dolgot csinál a községben, akkor azt díszpolgárrá nevezik ki, avatják.”*

⁶⁵ A helyi újság, a Nyárfa levél 2011. júniusi száma a következőket emeli ki Pál atya díszpolgárrá avatása kapcsán: Nyáregyházán és Csévharaszton is templomot épített, nemcsak Nyáregyházáért, hanem a környező településekért is sokat tett.

5.2. Vallási tevékenység

Pál atya tevékenységének természetesen minden dimenzióját áthatja a vallási, keresztényi motiváció. Ám ebben a fejezetben bővebben a zarándokutakat, a helyi vallásos társulatok reformját és a mindennapi vallásgyakorlásban megmutatkozó „elvárásokat” tárgyalom. Pál atya Szűz Máriától, II. János Pál pápától stb. származó éppen aktuális kéréseket, üzeneteket sikeresen integrálta a helyi katolikus gyülekezet gyakorlataiba. Ezeket a prédikációkba is gyakran beépítette.

Pál atya a településre érkezése után tíz évvel tovább szervezte és kibővítette a katolikus hitéletet. A helyi Rózsafüzér Társulatot átalakította. Előtte a tagok közösen végezték az egy tizedet, ezután pedig a teljes rózsafüzért imádkozták a hívek.⁶⁶ A Társulat tagjai leginkább a nők köréből kerültek ki, de egy-két férfi is akadt közöttük a negyven év alatt. Az 1990-es évek első felében a huszonnégy órás szentségimádás is elindult, ami a következőt jelentette: huszonnégy órán keresztül egy-egy hívő imádkozott az Oltáriszentségnél.⁶⁷ Mindkét gyakorlat azután gyökeret vert a hívek körében és azután Pál atya egész pályája alatt, megszakítás nélkül folytatódott. *„Tehát stabil volt az a közösség amit ő megteremtett az stabil volt, ott nem volt lemorzsolódás, azok mindig megvoltak azokra fixen lehetett építeni.”*⁶⁸

Ahogy már erről szó esett, Pál atya számára a katolikus egyház tanításai megkérdőjelezhetetlen tanokként tételeződnek. Azt várta a hívektől, hogy teljes mértékben követik a katolikus egyház tanításait, amihez saját élete szolgált példaként. Pál atya az egyházi elvárásoknak való megfeleléssel kapcsolatban több történetet is elmond: ő az a pap, aki nem vonja kétségbe a számára „bölcs és isteni” egyház döntéseit és dogmáit. Ezek közé sorolható számára a cölibátus intézménye is.

Napjainkban a katolikus hitéletben egyre többen követelik vagy vetik fel a papi nőtlenség eltörlését: nemcsak keresztény politikusok, de teológusok is. Pál atya erről a kérdésről határozottan nyilatkozik: saját pályájára és jelenlegi helyzetére hivatkozva terhesnek érzi, ha egy papnak családja és felesége van. Vallási tevékenységének és mentalitásának ez döntő aspektusa: a teljesen Istennek szentelt életet, szerinte csak magányban, egyedül lehet

⁶⁶ Pál atya első bejegyzése a rózsafüzérre vonatkozóan 1980-ban jelenik meg a Historia Domusban. A Rosa Mystica engesztelő ima ebben az évben indult el a helyi katolikus gyülekezetben. Ezt egy Zarándok-Madonna szobor kísérte, mely egy-egy hétig volt azoknál a híveknél, akik elvállalták ezt az öttizedes rózsafüzér imát.

⁶⁷ Pál atya egy általam a Historia Domusban talált lapon, a nyáregyházi engesztelés alakulását foglalja össze 1980-tól 2002-ig. Az első bejegyzésben a Rosa Mystica Zarándok-Madonna „beszerzését” jegyzi fel, 1987-ből a hét napos engesztelés megtartását, ami aztán minden Mária-ünnep előtt folytatódott. 1992-ből a csütörtöki szentségimádás elindulását, 1995-ből a csévharaszti templom átadását, 2002-ből pedig a nyáregyházi templom megáldását.

⁶⁸ 49 éves férfi, hívő, 2.csoport.

megvalósítani. Az isteni dolgokkal törődés, és az ebben való minőségileg mélyebb elmerüléshez szükséges a klerikusok nőtlensége. A családdal foglalkozás elvonja a figyelmet az Istennel való viszonytól, hiszen akkor a papnak a családtagok létfenntartásához és mindennapi életéhez szükséges anyagi feltételeket is meg kell teremtenie.

Ennek igazolására Pál atya több olyan történetet mesél el, melyeknek végső tanulsága az, hogy a papok csak cölibátusban valósíthatják meg az Isten által rájuk szabott feladatokat. Az egyik ilyen történet Máriapócsra esett meg, ahol görög katolikus kispapokkal volt elszállásolva. A kispapok esti beszélgetéseiben csak arról folyt a párbeszéd, hogy melyik asszony lenne alkalmas feleségnek, és melyik nem. *„Lányok húú tömegével ott legyeskedtek körülöttük (...) S hát akkor jöttem rá, hogy mennyire jobb ez ha nincs felesége a papnak. Magányos legyen, ő maga intézze a sorsát, Úristennel tartsa a kapcsolatot, az Úristen, a Szűz Anya legyen az ő élettársa, édesanyja, aki tudja vezetni igazán, helyesen...”* Látható, hogy Pál atya életvezetésére a magányos, már-már aszketikus életforma a jellemző és a különböző narratívákban is így jelenítik meg őt a helyi lakosok: a „nem flancolós”, „egyszerű” attribútumokkal ruházzák őt fel. *„Amikor te látod, hogy az atya milyen egyszerűségében élte is le az életét. Nem flancolt sose, hogy na most ő ezt vagy azt, nem na.”*⁶⁹

A paphoz való viszonyulás eltérő képet mutat a protestáns és a katolikus régiókban. „A római és görög katolikus pap gyakran meglepő életközelségben volt legszegényebb híveivel is, ugyanakkor papi hivatása révén nagy tiszteletnek örvendett.”⁷⁰ Pál atya és a hívek viszonyáról a következő mondható el: az irányába mutatott magatartásban a tiszteletadás, de a közvetlen, emberi kapcsolat a jellemző. Az elbeszélések szerint Pál atya a lehető legkomolyabban vette egyházi hivatását (negyven év alatt egyszer sem vett ki szabadságot) és a vallási kérdések megválaszolásában minden esetben lehetett rá számítani. A különböző közösségteremtő alkalmak, például zarándokutak, vagy névnapozások elbeszélésekor, egy jó kedélyű, humoros plébános képe rajzolódik ki.⁷¹

Pál atya néhány hívő esetében a lelkivezetőjük, olyan személy, aki megtanította őket a belső vallásosságra.⁷² A mélyebb vallásosság megélése, illetve megtérés-élmények is

⁶⁹ 73 éves nő, hívő, 1.csoport.

⁷⁰ Jávor 2000:795.

⁷¹ Egy Erdélyből a 2000-es évek elején Nyáregyházára költözött hívő asszony narratíváiban kvázi-megdöbbenésről számol be, amikor kiderül, hogy ennyire közvetlen a viszony a pap és a gyülekezete között. Elmondása szerint az ő szülőfalujában a viszony hívek és plébános között sokkal kimértebb, ok nélkül ritkán kopognak be hozzá, az ételt sem ők főzik neki, hanem valamelyik rokona.

⁷² A belső vallásosság- külső vallásosság felosztás Tomka Miklósnál jelenik meg. A belső vallásosság „önálló meggyőződés, végső magyarázó és rendező elv, olyan cselekvési motiváció, ami azután az egész életre kihat”, szemben a külső vallásossággal, mely „a vallási formák és kultúra átvétele (...) de profán célok (...) érdekében.” (Tomka 1994:3.)

kapcsolódnak hozzá. A belső vallásosság a mindennapi életben is folyamatos kapcsolatot tétel a transzcendens világgal az imádkozás és a többi szentség magához vétele révén: Eucharisztia, bűnbocsánat stb. Az „igaz hitet” gyakorló hívők narratíváiban közös a vallásgyakorlás örömének kifejeződése, valamint Pál atya cselekedeteinek idealizált bemutatása. Ezt a hosszan együtt töltött idővel, erős érzelmi kötődéssel, de leginkább a Pál atya által számukra átadott és elsajátított morális, erkölcsi és vallási értékrend közvetítésével magyarázhatjuk. *„Azt is mondhatom, hogy engem atya tanított meg az igaz hitre. Engem atya tanított meg mert jó, hogy hittem (...), de a mélyebb hitre engem atya tanított meg.”*⁷³

Az elbeszélésekben a mélyebb hit elérése rendszerint hosszabb, több éves folyamat eredménye, melyben jelentős szerepet kap Pál atya oktatási tevékenysége. Ennek megélése a mindennapokban komplex vallásgyakorlási rendszert jelent. E rendszer alapja a minél többszöri érintkezés és találkozás a szentségekkel és a külsőségek (öltözködés, anyagiak stb.) lehető legteljesebb háttérbe szorítása Isten tetszésének elnyerése érdekében. A szentségek minél többszöri igénybevétele nemcsak Pál atya tanításaiban jelenik meg, de egy megtért hívő számára ugyanúgy belső igényként is megfogalmazódik.

Azt gondolom, ezt a fajta attitűdöt megvilágíthatja egy hívő asszony példája a gyónás szentségéről. M. miután elkezdett templomba járni és 1992-ben megtért egy zarándokhelyen, rendszeresen gyónt és áldozott Pál atyánál, emellett a sekrestyési feladatokat is ő látta el. Egy másik alkalommal, ugyanúgy zarándokút alkalmával életgyónást végzett egy számára ismeretlen papnál. A gyónás alatt azonban többször előfordult, hogy az „idegen” pap kijavította az ő szavait, hiszen néhány M. számára tételződött bűn, a pap számára nem volt az, csupán emberi gyarlóság. *„Ugye az életgyónás abból áll, hogy apraja-nagyja minden amit addig elkövettem hát ugye, hát meggyóntam. És mondta a pap, hogy ez nem is bűn. Hát én annak tartottam mert, mert hát az.”*⁷⁴ M. számára pedig ezek a kisebb bűnök is a meggyónandó listára kerültek, emiatt pedig konfrontációba került az idegen pappal. Az asszony innentől kezdve nem szívesen gyónt többé Pál atyán kívül másnál. M. több évtized alatt berögzült gyónási szokásai és saját, lelki megtisztulásának eddigi bevált, Pál atyánál alkalmazott gyakorlata, valamint a bűnről vallott saját meggyőződése kérdőjeleződött meg az idegen pappal való találkozáskor.

Pál atya tanításainak központi eleme az egyszerűség mint keresztényi erény gyakorlása. Ahogy már említettem, ez az ő egyházi pályájában és mindennapi életében is

⁷³ 79 éves nő, hívő, 1.csoport.

⁷⁴ 62 éves nő, hívő, 1.csoport.

folyamatosan feltűnik és azt szeretné elérni, hogy a hívek is ezt kövessék. Pál atya a magatartás és öltözködés általa „helyesnek” tartott formáit is tovább adta híveinek.

Egyik megkérdezett asszony ezt így foglalja össze: „...*hogyan kell viselkedni, az öltözködésben is (...) igen a templomban az Úr Jézus van és, és illő módon kell viselkedni külsőleg is, meg maga a...tehát maga a megjelenéssel.*”⁷⁵ Pál atya ideálisnak tekintett vallásgyakorlási modellje szerint tehát az embernek méltónak kell lenni – külsőleg (öltözködés) és belsőleg (magaviselet) egyaránt – a szenttel való találkozáshoz, azt ki kell érdemelni, leginkább egyéni cselekedetekkel.

Pál atya helyi vallási tevékenységéhez a zarándokutakra járás szervesen hozzátartozott. Az interjúkból azonban kiderül, hogy a búcsújárás a település lakói körében már a két világháború között is működött. A búcsújárás „azon az elképzelésen nyugszik, hogy az istenség egyes meghatározott helyeken különösen szívesen nyilatkozik meg, s itt a neki bemutatott tiszteletadás, áldozat különösen kedves neki.”⁷⁶ A búcsújárás helyszínei olyan szent helyeknek tekinthetők, melyek biztosítják a kapcsolatot az istenek világával.⁷⁷

Az interjúk során Pál atya hosszan és szívesen beszélt a búcsújárásról, a zarándokutakról. Ő már az 1970-es évektől szervezett különféle utakat Magyarországon belül, leginkább Mátraverebély-Szentkútra, Falloskútra és Máriabesnyőre. A nyolcvanas évek elején pedig kijutottak Medjugorjéba⁷⁸, az akkori Jugoszláviába. Ezekre autóval vagy nagyobb, negyvenöt fős busszal jártak. Az évenként ismétlődő zarándokutakra járás (leginkább Máriabesnyőre) rögzült a gyülekezet gyakorlatában.

⁷⁵ 62 éves nő, hívő, 1.csoport.

⁷⁶ Barna-Bálint 2000: 17.

⁷⁷ Eliade 1999: 20.

⁷⁸ Medjugorjében 1981.június 24 óta jelenik meg Szűz Mária. Ezt a kegyhelyet egyelőre a római katolikus egyház nem kanonizálta Mária-jelenések helyeként. Ennek ellenére minden évben zarándokok tömkelegét vonzza.

6. Összefoglalás

Pál atya 2011 júniusától Nyáregyháza végérvényesen nyugdíjazott plébánosa, vallási szolgálatokat kérésre lát el és egyéni, belső indíttatásának kielégítése érdekében. A katolikus egyház jelenlegi gyakorlata szerint diakónusokat is kihelyez bizonyos községekbe, a felszentelt áldozópapok alacsony száma miatt. Pál atya helyére is egy nő diakónus érkezett. A lelkeszváltás kisebb-nagyobb konfliktusokkal járt a nyáregyházi lokális társadalomban, ugyanis az új atya a markánsan különböző lelkipásztori stratégiákkal bizonyos esetekben felülírta az addigi vallási életben érvényben levő gyakorlatokat.

Pál atya és a diakónus esetében a római katolikus vallás kétféle típusú megéléséről van szó. Az első típus kételkedő a modern világ gyorsan változó értékeivel szemben, itt leginkább az egyházi szabályok írják elő a viselkedés lehetséges normatív mintáit, melyek közül az egyén kiválaszthatja, hogy melyiket ülteti át a gyakorlatba. A második esetben pedig a mai társadalmi berendezkedéshez flexibilisebben alkalmazkodó egyéniesített egyházi felfogásáról van szó, ahol *„az egyház megy az emberekhez és nyitja ki kapuit, nem pedig az emberek mennek az egyházba.”* – fogalmazza meg a diakónus.

Napjainkban a fiatalabb generáció bevonása a lelki életbe az egyház centrális kérdései közé tartozik, amelynek egyik eszköze a „könnyebben fogyasztható” vallási élmény. Pál atya azonban ezt a politikát, hozzáállást egyértelműen veszteség-olvasatként mutatja be, a papság lanygulását látja benne. *„Az Úristen azt mondta, hogy senki sem jöhet hozzám, hacsak az Atyám nem vonzza (...) evéssel, ivással nem lehet vonzani.(...) Atya vonzását úgy lehet kieszközölni, hogy ima, böjt, engesztelés...”* A diakónus elbeszélésében Pál atya még „a zsinat előtti papként”⁷⁹ jelenik meg.

Pál atya jelenlegi helyzete Nyáregyházán periférikusnak mondható, hiszen nem vesz részt aktívan a helyi római katolikus vallási életben, csak azokéban akik a mai napig szentmisére járnak hozzá. Ezeken a szentmiséken körülbelül 3-10 fő jelenik meg.

Jelen tanulmányom elsődleges célja az volt, hogy megvizsgáljam egy római katolikus pap élettörténetét és szolgálatát a lokális társadalmon belül. A dolgozat elején felvázolt hipotézisem az volt, hogy a pap személye hatással van a lokális vallásgyakorlás formáira és tartalmára egyaránt, illetve, hogy egy pap negyven éves szolgálata nyomot hagy a hívek

⁷⁹ A II. vatikáni zsinat 1962-től 1965-ig tartott. A zsinat fontos előrelépést jelentett a katolikus egyházban az ökumenikus álláspont felvételére vonatkozóan és a 20. századi társadalommal való dialógusban. Többek között megújította a liturgiát, együttműködésre buzdított az egyházon belül, nagyobb hangsúlyt kapott a Szentírás, valamint más vallásokkal szemben megértést és elfogadást tanúsított.

kommunikatív emlékezetében. Ez az előfeltevés kutatásom során beigazolódott, hiszen Pál atya nyáregyházi szolgálatában számos olyan elemet találhatunk, melyek szoros összefüggésben állnak személyes döntéseivel és egyéni hitéletének alakulásával. Ide sorolható például az, hogy kit kereszttel meg és kit nem, átalakítja-e Rózsafüzér Társulatot és hogyan, vagy hogy hová viszi a híveket zárandoklatra.

Azonban kutatásomból is kitűnik, hogy a vallásgyakorlás milyensége mikroszinten nem kizárólagosan a pap személyével áll összefüggésben. Egyrészt a különböző vallásgyakorlási formák a pap és hívek dialógusából alakulnak ki, csak azok lehetnek sikeresek, melyeket az adott gyülekezet is elfogad. Másrészt a helyi társadalmi kontextus figyelembevétele is elengedhetetlenül fontos, hiszen nemcsak a vallás befolyásolja alapvetően a lokális társadalmat az általa felkínált erkölcsi, magatartási értékrend révén⁸⁰, hanem ez fordítva is igaz. Természetesen máshogyan alakulnak a vallásgyakorlási minták egy felekezeti homogén községben, mint egy felekezeti heterogénben. A munkavégzés jellege, a faluból való rendszeres kilépés, az adott politikai rendszer, a különböző régiók országon belüli elhelyezkedése mind-mind befolyásolják a lokális vallásgyakorlás tartalmát.

A témám további kutatási lehetőségekre is alkalmat ad. Több nyáregyházi lakos megkérdezésével még árnyaltabb képet kaphatunk Pál atya lokális társadalomban betöltött helyéről és szerepéről. A községben élő más vallású (református és evangélikus) emberekkel való interjúkészítés is indokolt, hiszen mint láthattuk, bizonyos esetekben a római katolikus vallásúak igénybe vették a protestáns szertartásokat (például a keresztesnél). Pál atya helyzetének és szerepének megértéséhez, nemcsak a lokális társadalomban élők között érdemes kutatni. Az egyházi előjáróival, paptársaival készített interjúk segítségével kiderülhet, hogy a római katolikus egyházon belül milyen az ő megítélése, hogyan vélekednek róla. Kutatásom során a helyi lakosok folyamatosan szembeállították Pál atya és az új diakónus tevékenységét egymással. Így egy alaposabb összehasonlítással, a diakónussal és családjával készített életútinterjúval nagyobb kontrasztot lehetne teremteni a két atya szemléletbeli különbségeiről, illetve a vallásosság különböző „megélési módjairól.”

⁸⁰ <http://mek.oszk.hu/05100/05164/05164.pdf> 2012. 10. 03.

7. Felhasznált irodalom

Elsődleges források:

Historia Domus, nyáregyházi római katolikus plébánia, 1971 – 2011

Assmann, Jan

2004 *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban.* Atlantisz könyvkiadó, Budapest.

Barna Gábor-Bálint Sándor

1994 *Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza.* Szent István Társulat, Budapest.

Bartha Elek

1992 *Vallásökológia. Szakrális ökoszisztémák szerveződése és működése a népi vallásosságban.* Ethnica kiadás, Debrecen.

2006 *Vallási terek szellemi öröksége.* (<http://mek.oszk.hu/05100/05164/05164.pdf>) 2012.10.03.

Bárth János

1990 A katolikus magyarság vallásos életének néprajza. In: Hoppál Mihály (szerk.): *Magyar néprajz VII. Népszokás, néphit, népi vallásosság.* Akadémiai kiadó, Budapest, 331-364.

Biró A. Zoltán

1996 A történetmondás mint az antropológiai kutatás tárgya. Kutatásmódszertani tanulmány. In.: Bodó Julianna – Oláh Sándor (szerk.): *Elmentünk? Székelyföldi életutak.* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 237–259.

Bögre Zsuzsanna

2004 *Vallásosság és identitás. Élettörténetek a diktatúrában (1948-1964).* Dialóg Campus, Budapest.

Bruner, Edward M.

1999 Az etnográfia mint narratíva. In.: *Narratívák 3. A kultúra narratívái*. Kijárat kiadó, Budapest, 181-197.

Dr. Bába József

1989 *Adatok Nyáregyháza, Csév, Pótharaszt történetéhez*. MTESZ Házinyomda.

Eliade, Mircea

1999 *A szent és a profán. A vallási lényegről*. Európa könyvkiadó, Budapest.

Fél Edit- Hofer Tamás

1997 *Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban*. Balassi kiadó, Budapest.

Gunda Béla

1998 Az egyéniség- és személyiségkutatás kibontakozása a néprajztudományban. In.: Barna Gábor (szerk.): *Szentemberek. A vallásos élet szervező egyéniségei*. Magyar Néprajzi Társaság. Budapest-Szeged.

Hankiss Ágnes

1980 „Én-ontológiák”. Az élettörténet mitologikus áthangolása. In.: Frank Tibor és Hoppál Mihály (szerk.): *Hiedelemrendszer és társadalmi tudat. II. kötet*. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest. 30-38.

Jávor Kata

2000 Az egyház és a vallásosság helye és szerepe a paraszti társadalomban. In.: Sárkány Mihály (szerk.) *Magyar Néprajz VIII. Társadalom*. Akadémia kiadó, Budapest. 791- 818.

Keszeg Vilmos

2002 *Homo narrans. Emberek, történetek, kontextusok*. KOMP-PRESS. Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár.

Lajos Veronika

2011 A jelenkutatás etnográfiai dilemmái. Az élettörténeti módszer alkalmazhatósága a moldvai csángó környezetben. In.: *Ethnographia*, 2011/1. 44-73.

Lovas Kiss Antal

2004 Pap, közösség, hatalom. A kistelepülések katolikus papjainak helyzetét meghatározó tényezők a kommunista hatalomátvételtől napjainkig. In.: *Hatalom és kultúra. Az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus előadásai. II.* Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, Budapest. 969-983.

Mohay Tamás

2000 Egyének és életutak. In.: Sárkány Mihály, Szilágyi Miklós (szerk.): *Magyar Néprajz VIII. Társadalom.* Akadémiai kiadó, Budapest. 760-790.

Nagy Ödön - Hermán János- Nyitrai Mózes

2001 *Palástban. Lelkészek szórványban.* Mentor kiadó. Marosvásárhely.

Niedermüller Péter

1988 Élettörténet és életrajzi elbeszélés. In.: *Ethnographia*, 1988/3-4. 376-389.

Nyárfalevél újság (http://www.nyaregyhaza.hu/telepulesunk/nyarfalevel_ujsag) 2012.11.19.

Romsics Ignác

2001 *Magyarország története a XX. században.* Osiris kiadó, Budapest.

Tengelyi László

1998 *Élettörténet és sorseseemény.* Atlantisz kiadó, Budapest.

Terrel, Carver

2004 *Diskurzuselemzés és nyelvi fordulat.* In.: *Politikatudományi Szemle.* 2004/4. 143-148.

Tomka Miklós

1994 *Egyház és vallásosság a mai Magyarországon.* Műszaki Egyetem, Budapest.

Turner, Victor

2002 *A rituális folyamat.* Osiris kiadó, Budapest.

Internetes források

<http://www.nyaregyhaza.hu/> 2012.10.03.

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepszelo2011.pdf> 2012.12.10.

<http://www.nepszamlalas2001.hu/> 2012.10.05.